

ALEXANDER GOLDSCHIEDER

# CÍLENÉ NÁHODY





Cílené náhody – e-kniha  
Alexander Goldscheider  
Copyright © Alexander Goldscheider, 2020  
Vydal Romantic Robot v roce 2021  
Všechna práva vyhrazena.  
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována  
bez písemného souhlasu majitele práv.



Vyšlo také v tištěné verzi (Pointa, 2020)  
Objednat můžete na:  
[www.pointa.cz](http://www.pointa.cz)  
[www.albatrosmedia.cz](http://www.albatrosmedia.cz)



---

**Alexander  
Goldscheider**

**CÍLENÉ  
NÁHODY**

---

© Alexander Goldscheider, 2020

**ISBN tištěné verze 978-80-7650-102-7**

**ISBN e-knihy 978-80-270-9040-2 (2. zveřejnění, 2021) (epub)**

**ISBN e-knihy 978-80-270-9041-9 (2. zveřejnění, 2021) (mobi)**

**ISBN e-knihy 978-80-270-9039-6 (2. zveřejnění, 2021) (ePDF)**

*Věnováno všem, kterým se v knize věnuji s láskou*





Už ani nevím, kdo mě na jaře roku 2017 pozval na Facebooku do skupiny *Židovské vtipy*. Několika originálním jsem se zasmál, pár ze svých oblíbených, na něž jsem nenarazil, jsem přidal sám, až jsem byl upozorněn, že jeden už se ve skupině objevuje periodicky. Než riskovat, že se budu opakovat, napsal jsem v srpnu 2017 několik vlastních příběhů, které se setkaly s okamžitým ohlasem, pobídkami k dalším a zakrátko i k apelu, abych je sepsal a vydal knižně.

Se zvuky psacího stroje jsem vyrůstal, když táta pár metrů od mé postele po večerech a nocích psával články a reportáže. Má obliba matematiky mě vedla k počítání vyťukaných písmen a snaze odhadnout okamžik, kdy už bude muset dojít k energickému posunutí celého válce. Když táta psal rychle, usínal jsem blaze za pravidelného rytmu a druhý den ráno jsem ho k jeho pobavení i uspokojení příslušně chválil.

Bylo takřka logické, že jednou zkusím psát i já, a v sedmnácti už jsem měl uveřejněné první články. Jeden z nich, rozhovor s Gilbertem Bécaudem, mi otevřel dveře k publikování na celou řadu dalších let. Snažil jsem se jít svou cestou, a tak jsem se na rozdíl od „filmového“ táty věnoval psaní o hudbě. Trochu jsem to přehnal, když jsem se v srpnu 1968 životní náhodou ocitl v New Yorku, a místo abych se soustředil na život v Novém světě, jsem do toho starého psal články o hudebním životě v Americe.

Můj milovaný a mnou obdivovaný táta věděl o filmu tolik, že jsem i já chtěl psát o hudbě fundovaně, a proto jsem po návratu z USA vystudoval hudební vědu na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Mými nejoblíbenějšími předměty se staly kontrapunkt a harmonie, které mě učili skladatelé Petr Eben a Vladimír Sommer, a časem jsem shledal mnohem „rajcovnější“ nepsat o někom a o něčem, ale něco vlastního. A tak jsem z pozorovatelný přešel na bojiště a začal psát písničky. Obojí se nedalo dělat současně, a trochu paradoxně jsem coby vystudovaný muzikolog psaní o hudbě zanechal a věnoval se skladatelské, interpretační a producentské činnosti.

V mých jedenatřiceti jsme emigrovali do Londýna, kde jsem plánoval pokračovat v tomtěž, ale po dvou letech, dvou sólových LP deskách a nepředvídaně žádném honoráři za ně se nedalo se dvěma malými dětmi žít bez příjmu. Zachránila mě další naprostá náhoda, kterou jsem přešel do světa počítačů, do designu a výroby softwaru a hardwaru.

Zůstal jsem v něm ponořen až do tátovy předčasné smrti v roce 1991, kdy jsem jako Kadiš jemu i více než sto padesáti tisícům dalším, kdo prošli Terezínem, vyprodukoval a vydal dvoj-CD hudby, která tam byla za války napsaná a provedená. Vrátilo mě to jak do hudební sféry, tak i k publicistice. Svět počítačů jsem vděčně opouštěl s tím, že nás postavil na nohy, zajistil nám rodinnou existenci a získané znalosti mi přišly vhod jak při přípravě dalšího velkého muzikologického projektu, tak i při práci v mém hudebním studiu, které jsem si v mezích vybudoval.

Zdravotní problémy mě přiměly k překotné snaze napsat si *Requiem*, a tak jsem podruhé opustil veškerou hudební publicistiku a věnoval se jen hudbě. Napsat stominutové *Requiem* se ukázalo snadnější, než jsem si představoval, ale realizovat nahrávku až nepřekonatelně náročné – umělecky, časově i finančně. Ve snaze o odstup jsem opět vybočil do zcela jiné oblasti a svou vášeň sběratele „angličáků“, miniaturních modelů Matchbox, jsem převedl do velké výstavy v pražském Uměleckoprůmyslovém muzeu. Při přípravě četných výstavních textů jsem začal vzpomínat a psát nejen o sbírání autiček.

Když postupně zemřeli prarodiče, táta, strýc Honza a máma, uvědomil jsem si, o co více a dříve jsem měl poznat a zaznamenat pestrou rodinnou historii. V roce 2017 jsem proto ve velké fotoknize shrnul a dokumentoval to nejdůležitější, co by jednou mohlo chybět našim potomkům. A konečně sepisování rodinné historie nevyklučovalo psát literaturu a paralelně skládat hudbu.

Můj život je protkán a ovlivněn tolika až neuvěřitelnými náhodami, že snad ani nemohou být náhodné, ale někde, někým, něčím cílené. Mám rád tradici a do skupiny *Židovské vtipy* jsem o nich od srpna 2017 napsal každý čtvrtek o půlnoci celkem 150 příběhů. Tato kniha z mnohých čerpá a pokrývá většinu rodinné historie a mého života do návratu z New Yorku v roce 1969 s občasným zabroušením do pozdějších zážitků. Škoda že kniha neumožňuje stejnou interakci jako sociální síť, a třeba se ještě dožiji takového média, které obě propojí. Pokud ne, rád bych se vši radostí a skromností pokračoval s příběhy ze svého života za normalizace v Praze a v emigraci v Londýně v druhém díle svých *Cílených náhod*.

Když skládám hudbu, kterou poté aranžuji a nahrávám, mám na hlavě dva rozdílné pomyslné klobouky. V momentě, kdy skladbu nebo píseň považuji za hotovou a nasadím si klobouk interpreta, dívám se na jejího tvůrce jako na někoho docela jiného, jako bych to už ani nebyl já. Při té příležitosti nepochybuji, že tvůrce dělal, co uměl a mohl, lépe to nešlo, mělo to tak být a je to uzavřená kapitola. Jen zřídkakdy něco zpětně měním, i když bych snadno mohl.

Když se ohlížím na svůj život, i tam jako bych se díval na někoho jiného, zejména v dětství, kdy jsem rozhodnutí musel nechávat na druhých, především na rodičích, které jsem miloval a snažil se jim vyhovět. Tam už však nejde změnit nic, snad jen v podvědomém idealizování si minulosti. Oškřít si ji nemám ani trochu proč.

A tak dnes pohlížím na své dětství s velkorysým porozuměním pro kluka, který měl bezmezně rád svého tátu, byl trochu traumaticky ochuzen o většinu jeho rodiny, miloval neméně, jen už trochu komplikovaněji mámu a její nesourodou rodinu, bral leccos mimořádného jako normální, ať už třeba dětství strávené v Divadle E. F. Buriana, kde máma hrála, nebo pobyty na spisovatelských a novinářských zámcích v Dobříši a Roztěži, spojené s tátovou prací.

Vlastně cokoliv tehdy běžně se zpětně jeví jako šťastné a takřka idylické, graduje postupným politickým uvolňováním v Československu, zkrásní studentskou láskou Irmou, která přerostla v celoživotní, a vrcholí pražským jarem 1968, bohužel nemilosrdně přervaným srpnovou invazí „spřátelených“ armád.

V pozadí přetrvával pocit určitého „nepatření“ do Československa, daný kombinací ruského a židovského původu, který bezprostředně po invazi vedl k téměř ročnímu pobytu v New Yorku a dvanáct let po návratu do Prahy ke konečné emigraci. A všemu vévodily cílené náhody.



---

**MÁMA  
A DIVADLO**

---



## E. F. BURIAN, NINA ZVJAGINA A FRANTIŠEK GORSKÝ

Máma se narodila 3. dubna 1923 v Praze ruským imigrantům Věře Osipovně, rozené Placatkové, a Michailu Petroviči Zvjaginovi. Táta o rok a tři dny později v Plzni původem rakouské mamince Serafině Weiszové a alespoň jednomu v Česku narozenému prarodiči, Oskaru Goldscheiderovi. Mé rodiče spojily cíl a náhoda s jedním společným jmenovatelem: geniálním divadelníkem, skladatelem, libretistou, dramatikem, spisovatelem, novinářem, básníkem, filmovým režisérem, dirigentem, klavíristou, malířem a zpěvákem E. F. Burianem. Nebýt jeho, nepřišel bych nikdy na svět.

V roce 1939 narazila babička na inzerát, že Burian otevírá soukromou hereckou školu a mou šestnáctiletou mámu do ní bez velkého ptaní přihlásila – prý ji tam odvedla doslova za ruku. Třídvacátého prosince téhož roku složila máma úspěšně zkoušky a v Burianově divadle, ať už jím vedeným nebo po smrti nesoucím jeho jméno, zůstala po celý život.

„Páni, já, takový komunista, a přijímám do školy dceru bělogvardějce,“ pozastavil se sám nad sebou E. F. Burian. Když jí poprvé ukázal, kde bude mít svůj stůlek, a druhý den se přišel zeptat, zda je vše v pořádku, spatřil, jak máma celá rudá honem zavírá šuplík s líčidly. Zajímalo ho proč a stálo ho dost přemlouvání, než mu ho máma otevřela. Nemohla v něm mít nic nevinnějšího: svou panenku na hraní.

*Mámin  
průkaz  
Soukromé  
herecké  
školy  
Emila  
Františka  
Buriana.  
Fotografie  
na protější  
straně:  
Miroslav  
Hák.*


Narozeni v. <i>Slava</i>	Křestní list ze dne <i>3. dubna 1923 v Anče</i> č. <i>301/23, jeb. 24</i>
Přihlíbí do <i>Slavy</i>	Donoší list č. <i>6043</i> ze dne <i>10. I. 1938</i>
Zdrav. Zdráva	Vyvědění lékaře ze dne <i>3. I. 1938</i>
Přijímá zkouška dne <i>14. II. 1939</i>	

Zapsáno dne  
*4. II. 1939*

Soukromá  
**HERECKÁ ŠKOLA**  
**EMIL FRANTIŠEK BURIANA**  
správce školy

Jakékoliv záznamy provede vždy jen správce školy, nebo profesor.

Pro školy herecké školy vydal  
v roce 1939—1940

kruh přátel 

Děti  
Školní *Nina Zvjagina*

byl(-a) přijat(-a) do herecké školy D<sup>97</sup> o je  
jejím žákem na zkoušku do *30. listopadu 1939*.

*Hák*

Praha, dne *3. II. 1939*

Táta měl na rozdíl od mámy divadlo jako cíl. Oč byla jeho cesta k herectví složitější, o to byla herecká kariéra kratší. Do snů a plánů zasáhly nejprve nástup fašismu a druhá světová válka, kdy kvůli židovskému původu nesměl koncem třicátých let ani chodit do školy, natož někde veřejně hrát. Až neuvěřitelně se ale mohl plně věnovat divadlu v přestupní stanici do vyhlazovacích koncentračních táborů, v Terezíně, kam byl z Plzně transportován se svou mámou Serafinou 18. ledna 1942.

Měli štěstí, že tátův starší bratr Honza byl už v předchozím, vůbec prvním transportu do Terezína, památném Ak I, v němž bylo 24. listopadu 1941 posláno 342 mladých mužů budovat terezínské ghetto. Jejich povolávací rozkaz obsahoval celou řadu příslibů, od naprosto lživých, jak budou moci jezdit o víkendech domů, až po alespoň částečně dodržovaný a přínosný, že spolu se všemi rodinnými příslušníky nebudou posláni do dalších lágrů. Táta tak díky tomu v Terezíně recitoval a hrál téměř dva roky, než byl slib porušen a všichni tři „šli“ do Osvětimi a ještě dál. Této části jeho života se věnuji v kapitole *Sbohem, civilizace*, kde uvádím i tátovy vlastní vzpomínky. S potěšením tu ale ocituji pár řádek Dr. Petra Riesela z jeho sborníku dopisů a vzpomínek *Protestuji* (2012):

„Jednou máma přivedla nějakého staršího kluka, který seděl osamocen na chodníku. Ukázalo se, že to byl syn židovských známých mých rodičů, který přišel o oba rodiče, a tedy i možnost bydlení. Máma ho vzala k nám domů. To bylo oživení. Ten kluk byl téměř dospělý a v průběhu let dělal zkoušky na školu v Praze. Chtěl být hercem. Dodnes si pamatuji, jak se učil zpaměti Nezvalovu báseň ‚Edison‘ a básně ze sbírky *Splav* od Fráni Šrámka. Chodil po pokoji a recitoval, já jsem poslouchal a byl jako u vytržení.“

Ten kluk byl můj jedenadvacetiletý zubožený táta, který seděl na chodníku proto, že neměl ani kam jít, ani sílu vstát. Vrátil se do Plzně po všech lágrech a pochodu smrti v hrozném stavu, v jejich bytě bydlel někdo jiný a nepustili ho ani dovnitř. Kromě svých berlí neměl nic, a co hůře, zřejmě ani nikoho, kdo by byl přežil. Petrova máma Irena, „teta Rieselová“, jak jsem ji znal z vyprávění, tátu zvedla, vzala k sobě a žil s ní a jejími syny Petrem a Honzou dalšího půl roku jako vlastní.

S Petrem zůstali celoživotními kamarády, a když už byl táta koncem roku 1990 smrtelně nemocný, jel se za ním rozloučit do Vlašimi, kde Petr žil. Všechny básně mu tam zpaměti poznovu odrecitoval.



E. F. Burian skončil po svém zatčení v dubnu 1941 také v Terezíně, ale jako politický vězeň v separátní Malé pevnosti, nikoli v ghettu. I on tam v strašných podmínkách recitoval, památně v předvečer 1. máje Máchův *Máj*, než byl transportován do koncentráků Dachau a Neuengamme. S tátou se tak poprvé setkali až po válce, kterou oba přežili doslova zázrakem.

„Když se poprvé zjevil na zkoušce, jako by přišel z jiného světa,“ vzpomínala ráda máma na první moment, kdy tátou v prosinci 1945 představil E. F. Burian jako nového eléva ve své poválečné herecké škole pod jménem *Studio 46*.



„Vypadal tak exoticky, uhrančivě, měl v sobě tolik smutku, něhy, ale i nepřístupnosti, až jakoby arogance, a mohla jsem na něm oči nechat.“

Táta k mámě nepřístupný nebyl, a nejenže spolu hráli celkem v sedmi představeních, ale začali spolu takřka okamžitě chodit.

Táta se zotavoval z válečného utrpení, E. F. Burian ho aktivně podporoval ve vysněné herecké dráze a obsadil ho během pár let do menších rolí v jednácti hrách.

Na fotografii vlevo je táta 24. ledna 1946 ve slavné Burianově inscenaci *Žebrácké opery* autorů Bertolta Brechta a Kurta Weilla.

Mámin herecký náskok šesti let udělal své a v roce 1947 už hrála hlavní roli ve slavné Burianově inscenaci *Věra Lukášová*. V divadle používala po celý život své rodné příjmení Zvjagina, zatímco táta se pro hereckou kariéru přejmenoval na Gorský. S dojetím i pýchou je spolu nacházím na divadelních programech, byť vím prakticky jen já, že pod dvěma tak různými jmény se skrývají moji rodiče.



Táta nebyl jediný, kdo se po válce přejmenoval. V D<sup>47</sup> je s ním na programech uváděn Pavel Gabriel, jehož jméno je i na zadní straně divadelní fotografie z té doby. Přišel mi na ní povědomý a najednou se mi vybavila vzpomínka, jak jsme se v roce 1989 sešli s tátou v Paříži na oslavách dvou set let Francouzské revoluce. V sobotu dopoledne 15. července jsme šli na procházku liduprázdným městem, které se vzpamatovávalo z bouřlivých oslav. V jedné předlouhé pusté pasáži šel proti nám postarší pár, a jak se k nám blížil, táta náhle zvýšil hlas, aby byl v rezonujícím zaskleném prostoru dobře slyšet:

„Představ si, že tady proti nám jde Paťa Fischl, se kterým jsme se od dob, kdy jsme spolu hráli v Děčku, neviděli. Jestlipak mě po čtyřiceti letech pozná!?“

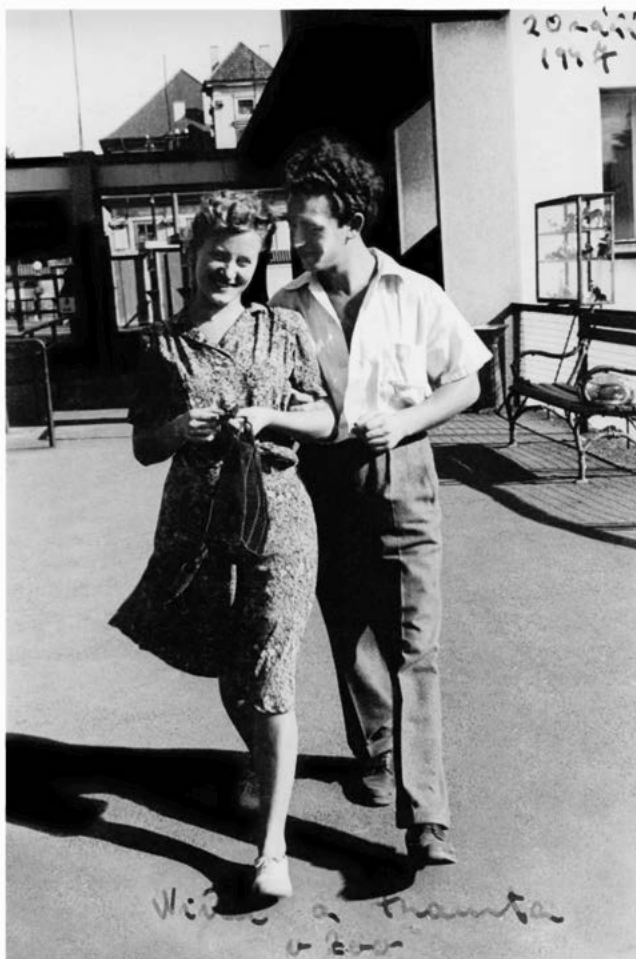
Paťovi to chvíli trvalo, než se s tátou v slzách mocně objal:

„Proboha, Franto, jsi to opravdu ty a odkud se tu bereš?“ vyptával se v údivu.

Vzpomínali spolu na všechna představení v Terezíně i u E. F. Buriana, především na hru *Esther*, v níž hráli v obou prostředích. O třicet let později jsem nemohl jméno Fischl najít na žádném programu, než mi došlo, že to byl Pavel Gabriel! Místo svého příjmení totiž po válce používal prostřední jméno Gabriel, a to až do roku 1949, kdy uprchl do Izraele, kde přešel k jménu Gabriel Dagan. Svého syna pojmenoval Michael Filip Dagan, aby případně i on mohl odložit židovské příjmení Dagan a být jako Michael Filip méně nápadný. V D<sup>47</sup> to Paťovi moc nepomohlo: ve hře *Esther* hrál roli Druhého žida...

<p><b>D<sup>47</sup></b></p> <p>• České moderní kulturní středisko</p> <p>STAROČESKÁ LIDOVÁ KOMEDIE</p> <p><b>2. ESTHER</b></p> <p>Režie: E. F. Burian Výprava: J. Raban Pomocná režie: E. M. Bergerová Tanec: O. Motýčková</p>	<p><b>O b s a z e n í :</b></p> <p>Alber, král Perský a Medij 3. Kazák Yasta, královna a jeho žena M. Kolofková Aman, královna R. Hoček Zaref, královna, Amanova žena D. Paulyová* Esther H. Robertová* Mardocheus I. Malý* První komorník P. Gabriel* Druhý komorník V. Maccour Oporodák J. Brandys Kaz I. Greša Seba I. Fraňková* První sedlák F. Goravský* Druhý sedlák K. Vavřík První panna H. Zvjagina Druhá panna E. Vajčová* Třetí panna M. Langhamová* První šid V. Maccour Druhý šid P. Gabriel* První strakapoun O. Motýčková Druhý strakapoun V. Šramčíková</p> <p>Inspektor: V. Forejt Šidli: J. Flaša, S. Lenda, J. Mandau, J. Musil, J. Sindaří, J. Vajčáček Štvali: J. Babiš, J. Dušek, V. Hůlka, F. Kopecký, F. Kačera, V. Novák, M. Škár</p> <p>* člen Studio D 47</p>
---	--

„Moje jediné přání je: jít za dva roky spolu tou cestou, jako jdeme tady na obrázku, a mít se tak rádi, jako se máme teď,“ napsala máma na rub fotografie z pražské zoo v září 1947, necelé dva roky poté, co se do sebe s tátou zamilovali.



Její přání mělo jednoduchý důvod: tátu, přestože byl válečným utrpením hodně poznamenaný fyzicky i psychicky, odvedl v srpnu jeho o něco starší koncentračnický kolega, doktor, na vojnu. Táta na to po celý život vzpomínal s hořkostí. Naštěstí ho herecký, pěvecký a hlavně konferenciérský talent dostal do Armádního uměleckého souboru, neporovnatelně lepší alternativy, než byla degradující dvouletá vojenská drezúra. Na četných zájezdech po českých a moravských kasárnách si bohužel nakonec překřičel hlasivky a po jejich operaci musel hereckou kariéru vzdát. E. F. Burian se ho ještě pokoušel přemluvit, aby divadla nenechával, ale marně. Máma, která tátu obdivovala snad ve všem, nepovažovala konec jeho herectví za přílišnou škodu a viděla jeho talenty jinde.

Zatímco máma byla celý život orientována jen a jen na divadlo, táta měl naštěstí ještě jednu velkou ambici a zároveň koníčka: být novinářem a věnovat se především filmu. Nejbližší přítel tátova bratra Karla, Jiří Žák, jemuž věnuji předposlední kapitolu, byl šéfredaktorem magazínu *Haló - Nedělní noviny* a dal tátovi první žurnalistickou příležitost.



Nemalým bonusem bylo, že redakce sídlila padesát metrů od divadla a v expedičním oddělení pracovala o generaci starší Marie Junová. Když seznala tátův osud, snažila se mu okamžitě a nezištně pomoci. Měli s manželem správcovský byt hned za rohem ve Zlatnické ulici 8, kde věděla o malém prázdném bytě v zadním traktu, a pomohla ho tátovi s mámou získat.

Všechno pak šlo rychle za sebou, byť ne nutně zcela plánovaně: mámě se přání lásky po dvou letech splnilo, měli s tátou kde žít, 11. listopadu 1949 se vzali a o sedm měsíců později jsem se 22. června 1950 narodil.

Ne všechny rodinné svatby a data narození byly ideální a v ideálním pořadí. Máma se narodila rodičům pět měsíců po svatbě, a jak se ukázalo, moc neplánovali ani ji, ani společný život. Jako pravoslavní věřící se o něj pokoušeli, a jestli je něco později spojilo, tak zásadní odpor k tomu, že si má jejich dcera vzít někoho s docela jiným vyznáním. Mámu varovali, že ji proklejí, a tak si tátu vzala tajně. Táta v rozčilení zapomněl koupit svatební kytici, sehnal ji až na poslední chvíli, ale nakonec posloužila jinému účelu. Když naši po obřadu na Staroměstské radnici vešli do protější kavárny, spatřil táta svou zbrusu novou tchyni, jak tam se svým typickým lorňonem a drahocennou špičkou kouří a popíjí. Máma vzala kytku a poslala ji i se svatebním oznámením po číšníkovi své mámě ke stolu. Na reakci nečekala.

Mé narození ale naši očekávali toužebně...



*Svatební foto mých rodičů 11. listopadu 1949.*

## LONDÝNSKÁ A ZLATNICKÁ, GOLDSCHIEDER A ALEXANDER

---

Nejsem žádný fatalista, vždy jsem věřil ve svobodnou vůli a vlastní příčinnost, ale leccos jako by bylo v mém životě předurčeno, přinejmenším symbolicky. Na svět jsem přišel v porodnici v Londýnské ulici v Praze a do Londýna jsem nakonec odešel žít. Po celodenním porodu jsem se narodil přidušený, museli mě křísit, a nikdy jsem pak nenosil rád kravaty ani nic jiného, co by stahovalo krk. Nedostatek kyslíku prý také přispěl k permanentnímu neklidu, nespavosti, lásce k hudbě, jazykům, matematice – a k životu vůbec.



Zlatnická ulice, *Goldschmiedgasse*, kde jsem vyrůstal, byla pro změnu spřízněná s mým příjmením. *Goldscheider* už ale nikam jinam moc nezapadalo, málokdo ho dokázal správně napsat a mnozí ani vyslovit: porůznu se komolilo, typicky s přidávaným n jako *Golčnajdr*. Žil jsem v představě, že je německé, byť to táta potvrzoval nepřesvědčivě a nerad. Jak jsem vyrůstal v nelásce vůči Německu a jeho zvěrstvům za druhé světové války, německé příjmení mě nijak netěšilo a jeho význam „třídič zlata“ se na mne rovněž nevztahoval.

Zlato a šperky bývaly všude jen předmětem hádek, které jsem vůbec nechtěl, ale odnesl si poněkud mylné přesvědčení, že je dobře je vůbec nemít. Také jsme ostatně žádné neměli: tátově rodině vzali vše nacisté a mámině bolševici s tím, že nejcennější klenoty, které babička dokázala vzít na útěku z Ruska s sebou, buď prodala, nebo je rozkradly „přítelkyně“, což se doma často přetřásalo.

Naši mi k už tak dlouhému příjmení vybrali adekvátně dlouhé jméno – Alexander, kterým mě oslovovala jen moje klavírní profesorka Zdena Janžurová, a to pouze tehdy, když jsem přišel na hodinu nepřipravený. Za života v New Yorku a Londýně mi tak pak říkali jen ti, kdo se mi snažili něco prodat a doufali, že si mě získají používáním jména namísto příjmení. Netušili, že dosáhnou pravého opaku, protože slyším jen na „Saša“.

Vždy jsem předpokládal, že jméno Alexander bylo vybráno díky máminým ruským rodičům, ostatně dávat ruská jména byl všeobecný poválečný zvyk zejména v rodinách, kde Rudá armáda přispěla k záchraně životů. V dětství jsem nicméně neměl ponětí, že to byl i případ mého táty, kterého nestačili zavraždit v Auschwitzu a byl poslán transportem dál, než tu nejstrašnější továrnu na smrt osvobodili Sověti. Stejně tak jsem netušil, že mé německé příjmení je ve skutečnosti židovské, a o půl století později jsem nemohl uvěřit, že hned tři z prvních Goldscheiderů v rodokmenu byli Alexandři, a jeden z nich navíc rabín. Už menší šok bylo zjištění od nedávno nalezeného kavkazského příbuzenstva, že můj prapradědek z máminy strany byl rovněž Alexander. Co jiného asi tak mohli mít stejnojmenní terský kozák a rabín společného...

---

## TEPLO DOMOVA

Vyrůstal jsem jak v nevědomosti o svém původu, tak i bez prospěchu z honosného příjmení, neobklopen zlatem či sebemenším přepychem, v skromném, tmavém, studeném bytě, který jsem měl nadevše rád. Původně to byla malá dílna bez koupelny a kuchyně, jen s minimální umývárnou, která už byla předělaná na koupelničku s plynovým sporákem: v necelých třech čtverečních metrech jsme měli umyvadlo, vanu, vařič s troubou a prostor pro jednoho stojícího, který mohl vařit a mýt nádobí i sebe, aniž by udělal jediný krok.



Přidruženým usnadněním bylo, že se voda ke koupání ohřívala na sporáku a lila z něj přímo do vany. Na velikánský otlučený hrnec neexistovala poklička, vysoko umístěná okna místnůstky byla těžko dostupná, a tak se pára linula po celém už tak vlhkém bytě v prvním patře nad často používanou a neméně parnou přízemní prádelnou. Byl jsem veden k čistotě a až úzkostlivě ji vždy dodržoval, jen koupání ve vaně nebyla optimální procedura, a to už se ani nebudu rozepisovat o šetření vodou a jejím postupném sdílení – jako nejmenší jsem se stejně koupal první.

Ohřívání vody nebylo ideální, ale zato snadné: škrtno se sirkou a bylo to. Nic ani vzdáleně podobného nelze říci o nekomplikovanějším vynálezu na světě: kamnech na uhlí. Jejich zapalování evidentně nesouviselo s intelektem, alespoň ne v případě mého velmi inteligentního, ale zcela nepraktického tatínka. Standardně neúspěšný proces byl s to ho takřkajíc „vytočit“, a když kamna přes mohutný kouř ne a ne chytnout, dal můj něžný a laskavý tatínek průchod někomu jinému v něm schovanému a nezřízeně proklínal jak výrobce, tak i odborníka, který nám je doporučil a instaloval. Jak jsem později zjistil u obdobně těžko zapalitelných táboráků, můj tatínek nejen nebyl žádný žhář, ale ani adept na amatéra.

Zapálit oheň vyžadovalo evidentně zázrak, který se nepochopitelně snadno a rychle stával našemu sousedovi Josefu Cucovi, za nímž jsem býval vyslán s prosbou o pomoc. O Vánocích jsme mu za to dávali vybrané spisy V. I. Lenina rudé jako oheň a on nám J. V. Stalina s tím, že další rok si je pak naše rodiny vyměňovaly zpět. Nečetl je nikdy nikdo. Dávali jsme si i smysluplné dárky, ale ty jsem dočista zapomněl. Tátova naprostá manuální nešikovnost mu zaručila, že se věnoval jen a jen tomu, co opravdu uměl. Trochu mu to dodnes závidím, protože jsem se musel v životě sám leccos manuálního naučit, tu a tam za cenu neúměrného času.

Libuše Čechová, Burianova asistentka režie a poté i režisérka, vzpomínala, jak k nám přišla poprvé na návštěvu. Doma byla taková zima, že se po chvíli zeptala mámy, zda by nemohla zatopit.

„Radši snad ani ne,“ odpověděla váhavě máma.

„Ty to neumíš?“ zeptala se opatrně Libuše, když viděla plné uhláky.

„Právě že jo. Ale normálně se o to pokouší Franta, je to často velká legrace, a kdyby zjistil, že to umím, tak bych o ni přišla, a ještě bych to pak musela dělat já,“ zněla odpověď mé občas potouchlé maminky.

# Vlasta

LIST ČS. SVAZU ŽEN

Číslo 43. • Čtvrtek, dne 25. října 1951. Ročník V. • Kčs 3-50



**Ženy, matky! Jedině v míru může být zajištěno štěstí vašich dětí. Pomozte nám prací pro celok, pro vlast k vítězství míru!**

Od dětství jsem se musel smířovat se vším, co obnášelo být jedináčkem. Nikdy jsem nezjistil, a snad ani nechtěl, proč jsem jím zůstal, zda přece jen naši nebyli spolu tak stoprocentně šťastni, či to byly jiné důvody, ale o to byl náš rodinný vztah intenzivnější. Mámíni rodiče nestáli ani jeden o druhého, ani o svou dceru, a tak ji vychovala především její milovaná a milující babička. Máma se o to víc snažila, abych vyrůstal v lásce a pohodě já, a snad jen Bůh ví, co jí v tom místy bránilo. Byla nesporně láskyplná jak vůči mně, tak tátovi, jen na mne byla zbytečně přísná a na tátu, řekněme, náladová. Táta byl našťestí jen a jen hodný, něžný a laskavý, a tak nebylo divu, že jsem k němu měl blíže.

Miloval jsem samozřejmě oba a byl jsem také pyšný na jejich práci. Fakt, že tátovy články a mámino herectví měly kvanta čtenářů i diváků, mi imponoval, a svých rodičů jsem si považoval o to více. Měl jsem také rád pracovní prostředí každého z nich, a navíc s pocitem, že tam patřím i já. Do svých zaměstnání mě brávali oba, máma neporovnatelně více a její divadlo se mi stalo v předškolním věku takřka druhým domovem.

Zásadně k tomu přispěl první a současně poslední den v mateřské školce v Klimentské ulici. V bohatém rodinném archivu fotografií, divadelních programů, novinových výstřižků, dopisů, vyznamenání, dokladů a dokumentů všeho druhu je moje titulní fotografie z týdeníku *Vlasta* z 25. října 1951. Celý šťastný si na ní hraji s medvědem velkým jako já nad rádoby strhujícím titulkem:

„Ženy, matky! Jedině v míru může být zajištěno štěstí vašich dětí. Pomozte nám prací pro celek, pro vlast k vítězství míru!“

Medvědovi přivázali na krk stuhu v barvě mého růžového oblečku, do rudé barvy tiráže *Vlasty* a zmíněného hesla mají daleko a souvislosti fotky a sloganu mi poněkud unikají.

Jasnější jsou na mé fotografii z 2. března 1951, kdy jsem se sice nedostal na titulní stranu týdeníku *Beseda venkovské rodiny*, ale skvím se hned na další straně, a tentokrát s jednoznačnou odpovědí na velké *Proč?* přes mou fotku.

„Pročpak mne, maminko, bereš s sebou, když jdeš pracovat do chléva nebo na pole?“ začíná instruktážní článek s nepochybným posláním v posledním odstavci.



Proč?



Takovýk radostí užijíjí děi v mateřské školce velet Čtyřlčet Láni v Brně.

Pročpak mně, maminko, bereš s sebou, když jdu pracovat do chléva nebo na pole? Proč mne necháš hrát si na silnici nebo na dvorku? Proč mne své fuješ dozoru starší sestřičce? Věš, kolik rostežáků na mne žhá ve chlévě, na poli, na silnici? Věš ty, která po řadu let pracuješ v zemědělství, jsi dobře pozna, jak snadno může dospějí žvátě i při největší opatrnosti přijít k úrazu nebo onemocněti. Co potom já - náramně zvlášť malý žvátěk, který ráš na všechno sáhne, všechno dá do pusy! Copak bys řekla tatínkovi, kdyby nechal růst mladý líp bez ošetřev, bez povíkáni jístě, že je špatný hospodář, víd? A já jsem také takový mladý stroemek, který potřebuje mnoho péče, mnoho opatrnosti a pořádný důstř!

Proč mne neposlíš do jesli, mateřské školky nebo do zemědělského útulku, jako jistě mamínky? Je ti to tam takové hešké. Kdybys jen věděš, kolik je tam krásných hraček, her a všelijakých zá-

bav, jak je to hešké vyrážat mezi dětmi, o které pečuje pánčounka nebo učitelka. Ty, pane, víš co se nám líbí a co nám svěděš. Věš ty také byls k tomu odborná školena. Už nám novejím hrám, už nám zpívat, mpt si svoje přěd jítěme, hraje nám divadlo, vykládá nám o každé kytičce a broučkovi, tak se dovídáme mnoho nového i náš rozum se obhazuje. Dba na to, abychom se v poledně pořádně najědli a potom si lešli. A na tobe všechno ty nemáš čas.

Proč já mám být poslední, který nemůže se radovat jako ty ostatní mezi dětmi, protože mne nezavedeš do jesli, mateřské školky, nebo do zemědělského útulku? Věš mi, že se ti bude lehčěji pracovat, když budeš vědět, že je o mne dobře postaráno. Věš mi, že budu lépe prospívat!

A tak, mamínko, prosím tě, dej mne mezi děti!

J. Kučerová

„Proč já mám být poslední, který nemůže se radovat jako ty ostatní mezi dětmi, protože mne nezavedeš do jesli, mateřské školy, nebo do zemědělského útulku? Věř mi, že se ti bude lehčěji pracovat, když budeš vědět, že je o mne dobře postaráno. Věř mi, že budu lépe prospívat!“

Naši to následně zkusili a výsledek se už nedostal do žádného tisku, nýbrž na ceduli na vratech školky:

### KARANTÉNA!

Ve školce mě totiž hned po příchodu nutili pít k snídani mléko, na které jsem byl alergický. Statečně jsem odolal všem pokusům dostat ho do mne nejprve mohutným přesvědčováním a posléze silou, začal jsem hlasitě a slzavě řvát a nepřestal až do tří hodin odpoledne. Máma mě našla za dveřmi do školky, kde jsem byl nejbliže odchodu a nejdále od kolektivu dětí i učitelce, které můj pronikavý řev odradil od jakékoliv kolektivizace. Navíc jsem tak nejméně rušil děti v povinném poobědním spánku, ke kterému mě nikdo nebyl s to tak či onak donutit.

Už nevím, jak přesně proběhla konverzace mezi krajně nenadšenou mámou a kritickým učitelským sborem, ale celkový dopad překonal i mé očekávání. Z pláče jsem totiž dostal zánět spojivek, který ode mne promptně chytla celá

školka včetně „odborně školených pěstounek a učitelek“, těch, jak slibovala *Beseda*, co „pane, vědí, co se nám líbí a co nám svědčí“, a ve školce museli vyhlásit čtrnáctidenní karanténu. Vedení školky vyloučilo, že tam budu „lépe prospívat“, a výsledkem byl jednoznačný zákaz: do žádné školky v Praze už mě nevezmou.

Máma byla nucena v rozporu s direktivami *Besedy* mě hned druhý den vzít s sebou ne sice do chléva nebo na pole, ale do divadla, kde mě každý v mých polárních černých brýlích tak litoval, že mě tam mohla vodit až do mých šesti let.

I můj první školní den začal dost katastrofálně, tentokrát sice bez slz a karantény, ale s okamžitým předvoláním rodičů na kobereček k ředitelce školy. Měli jsme totiž každý zazpívat svou nejoblíbenější písničku a já si i při znalosti mnohých vybral tu, kterou táta zpíval s největším gustem, stejně jako tehdy ve škole já:

*Ej, umrela mi žena, už som vdovec,  
ej, umrela mi žena, už som vdovec,  
dali ju pochovať, dali ju pochovať  
pod jalovec.*

Na další sloku už nedošlo. Ještěže nás poslouchaly i dvě učitelky z místní Lidové školy umění, které nedbaly na asociace škodící socialistické rodině a vybraly mě jako vhodného žáka pro zpěv a klavír. Bral jsem to jako zmírnění možného domácího průšvihů, ale naši se na mne nezlobili ani trochu. Ba naopak, večer, když už si mysleli, že spím, obtelefonovávali známé, aby je pobavili.

Usínal jsem mírně zmatený, ale s o to silnějším přesvědčením, jak jsou názory rodičů správnější než autorita školky a školy. Stalo se to tak trochu leitmotivem dalších školních let a pionýrských táborů, kdy už jsem věděl, že mám v rodičích oporu, a periodické kritiky mého individualismu a přílišné sebeviry se doma trestat nebudou. Rodiče mi nicméně důrazně vysvětlovali, kde končí sebejistota a začíná arogance, a kladli mi na srdce, abych meze nepřekračoval. Posunutý je měl, jak si dodnes myslím, spíše režim a školní výchova. V přesvědčení mě utvrdil i život v emigraci, kdy jsem si ověřil, jak důležité je povzbuzovat sebevuru a sebejistotu, opět ve zdravých mezích. Ty bývají ve Velké Británii – zejména v privátních školách – posunuty zase opačným směrem, někdy až do extrému, než za socialismu.

O tempora, o mores!

Máma nehrála v každém představení, a tak byly i týdny, kdy přes den nezkoušela a byla se mnou doma. Když měla zkoušky, brávala mě nejčastěji s sebou, tu a tam táta do redakce a výjimečně mě hlídávaly různé tety nebo sousedky. Větší problém byly večery, zejména když byl táta na reportážích či promítáních a máma hrála. Býval jsem tak odmala doma sám a má celoživotní nespavost byla tehdy ještě umocněná strachem. Byl to přitom v mnohém bezpečnější svět než ten dnešní, jinak by mě ani naši doma samotného nenechávali, ale ani takové vědomí by mě všemožných obav nezabavilo. Máma jezdila i na zájezdy, a pokud byli s tátou mimo Prahu oba, míval jsem „havarijní“ druhý domov naproti u sousedů, u Cuců. Zlatnická 8 je ve skutečnosti trojdomí, náš byt byl v prvním patře zadního domu, Cucovi bydleli v prvním patře prostředního a viděli jsme na sebe přes dlouhý dvůr. Měli o něco větší, ale nešťastně řešený průchozí byt s nevytápěným záchodem a spíží na balkoně. V zimě jsem se třásl už jen při pohledu, jak chodívali v mrazech a někdy i sněhu do ledové místnůstky, a říkal si, jak v porovnání s nimi žijeme luxusně. Zdědil jsem navíc po mámě dráždivý tračník a oba jsme trávili neúměrné kvantum času v one místnosti. Možná kdybych byl vyrůstal v bytě s WC na balkoně, zaujal bych k výzvám svého tračníku odmítavější postoj.

Josef Cuc s ženou Magdou byli ve věku mých rodičů a měli také jediné dítě, opět Magdu. Byla o rok a půl mladší, a byt jsme nevyřůstali jako bratr se sestrou, měli jsme k sobě blízko. Rodiče nás aktivně sblížovali i v situacích, které jsme moc nechápali, typicky, když měl jeden z nás zarděnky, spalničky či jiné infekční choroby, a považovalo se za nejvhodnější odbýt si je všechny v dětství. Záhadně nás však oba postihla poměrně vzácná nemoc, která Magdě přinesla nevýslovné pětatřicetileté utrpení, než v osmapadesáti letech zemřela. Spustila se jí o více než dvacet let dříve než mně, mysteriózně právě u ohně, který její táta uměl v dětství tak dobře zapalovat i nám. Magda tehdy seděla na dovolené u docela jiného, táborového, když jí přinesli zprávu, že její otec náhle zemřel. Bylo jí třiatdvacet let a od táboráku najednou nebyla s to vstát. Nevstala ani z postele, kam ji donesli, a na nohy se postavila až po půl roce stráveném v Nemocnici Na Bulovce, kde proležela většinu času na infekčním oddělení. Po nejrůznějších testech a léčebných pokusech byla finální diagnózou tehdy ne příliš známá roztroušená skleróza, stejně jako u mne o dvacet let později,

a ostatně i tehdy po několika různých diagnózách. Možná nás v dětství oba ve stejnou chvíli infikovala klíšťata nebo něco podobného, jak si vždy myslel náš vrstevník, spolužák a soused z prvního domu Zdeněk Hladík, který se s Magdou oženil těsně před propuknutím její nemoci a vzorně se o ni staral až do její smrti. I u mne nemoc propukla po smrti mého táty, byť ne tak náhle a bohudíky zdaleka ne tak drasticky.

Naše dětství to každopádně nijak nepoznamenalo a dělali jsme spolu vše, co je pro dětství typické, s výjimkou baletu, kam ji rodiče sice s teoreticky pochopitelným, ale v praxi těžko realizovatelným snem o subtilní vznášející se baletce nutili chodit. „Malá“ Magda, jak jsme jí říkali, abychom ji odlišili od stejnojmenné mámy, zdědila po svém zavalitém otci základní rysy postavy a její snaha o ladné a éterické pohyby byla dost marná. Baletní sál byl ve Vodičkově ulici 31 a bonusem pro nás oba bylo, že nás „velká“ Magda hned po baletu brala o patro níže do cukrárny Myšák na dort, čímž možná přispívala k faktu, že ji „malá“ Magda dost brzy přerostla.



*S o rok a půl mladší skoro sestrou, „malou“ Magdou Cucovou.*

Ostýchám se přiznat, že dorty byly jedním z mála pokrmů, které jsem v dětství jedl rád, a někdy to jediné, co jsem byl při akutním nechutenství až nevolnosti schopen pozřít. Byl jsem takřka odchován na punčovém řezu, ořechovém košíčku, rakvičce a doboši. Stávaly sice jen kolem koruny, ale i tak byly ve své době luxusem. Jen samotný fakt, že jsem něco jedl o vlastní vůli, naprosto přebil jejich nákupní cenu a byl jsem chválen úměrně jejich snědené kvantitě. Na mou tehdejší linii to nemělo prazádný vliv, ale přinejmenším jsem po nich nehubl.

Snad to byla jejich drobná velikost, která mi nenaháněla strach a neodpuzovala mě. „Kus velký!“ byla má vůbec první holá věta. Pronášel jsem ji odmítavě a s úzkostí doslova při každém jídle, které mi bylo servírováno a paušálně nuceno. Aniž bych se chtěl litovat, panická hrůza z plného talíře přede mnou mi zůstala až dodnes. Nemám sice velké pochopení pro přílišnou vybíravost a už vůbec ne pro mrhání jídlem, ale nutit do něj dokáže ze všech živoucích tvorů jen člověk – a jak jsem sám poznal, může to způsobit opravdová traumata.

Pro tátu znamenalo po lágru jídlo strašně moc a konzumoval ho neuvěřitelnou rychlostí. Máma ho vždy něžně brzdila, nejprve jemným úsměvem, a když to nepomohlo, pohlazením po ruce. Ach, kolikrát bych si to s ním rád vyměnil, když jsem neměl prazádnou chuť k jídlu, ale jíst musel. Vařivali oba, máma se držela receptů, táta nejraději improvizoval. Mnohem více smažil, než vařil, což jsem v principu vítal: jeho kreace se neohřívaly, zatímco máma vařila zásadně na dva dny. Když mi něco z jejich jídel nejelo, tak vědomí, že to budu mít druhý den znovu, mi bralo veškerou chuť. Navíc jsem nesměl k jídlu pít, protože to by přece bránilo správnému trávení! Když byla k jídlu třeba suchá a slaná pohanka, úpěnlivě jsem doufal, že máma půjde pro něco do kuchyně a táta do sebe z mého talíře naláduje, co stačí. V tu chvíli jsem ho rozhodně nehladil po ruce, aby jedl pomalu.

Táta mé konzumaci jídla asistoval i jinak. V úplném dětství to bylo jeho vášnivé a teatrální recitování nebo komické dirigování vařečkami, kterými se mě snažil zabavit tak, abych nevnímal, že do mě mezitím máma cpala, co se dalo. Dodnes ho před sebou vidím a slyším, jak dělal, co mohl, jen si nejsem jist, že mi dirigování, kterému bych se byl v pozdějším životě tak rád věnoval, neposunul do trochu nepatřičné roviny. Táta si naopak až do smrti pamatoval,



jak se, když mě krmil sám a dirigovat nemohl, kousal do ramene, aby se na mne nezlobil, když jsem někdy nechtěl pozřít jediné sousto. Považoval také za mírně nespravedlivé, že jsem nic podobného nezažil s vlastními dětmi, které jedly jako zjednané kdykoliv a cokoliv.

S jídlem mám spojenou myriádu nejrozličnějších vzpomínek, ne nutně nemilých. Vážil jsem si třeba polévkových talířů naplněných tehdy cenným ovocem, které mi naši připravovali spolu s napsaným pořadím, ve kterém je mám jíst, když mě nechávali samotného doma. Jedl jsem vše co nejpomaleji a nejdůkladněji, abych se tím maximálně zabavil a zapomněl na strach z nejrůznějších zvuků v bytě, domě a na dvoře.



Univerzálně příjemné vzpomínky mám na pravidelné nedělní obědy v noblesních hotelech Paříž u Obecního domu a Evropa na Václavském náměstí. Byla to tradice, ve které táta vyrostl v Plzni, a věrně ji dodržoval i v Praze. Nevím, zda ho také neinspiroval klasický vtip o zbědovaném Roubíčkovvi, kterému Kohn půjčí peníze, a o chvíli později ho vidí obědovat v prvotřídní restauraci.

„Vždyť si tak stěžovali, že nemají ani na kus chleba, a když se nad nima smilujou, tak sedí v luxusu a jedí nadívané křepelky!“

„A mohou mi říct,“ rozhodl bezradně ruce Roubíček, „kdy teda mám jíst nadívané křepelky?“

Jako celá rada vtipů vycházel i tento z reality, jen nevím, zda podobnou otázku musel klást táta Josefu Cucovi, když si od něj zcela konsternovaného půjčoval peníze na naše obědy. Nadívané křepelky jsme nemívali, jídávali jsme typicky českou nedělní kuchyni: hovězí polévku s knedličky, bílý krém, rybí, vídeňské či pařížské řízky, svíčkovou, okurkový salát, palačinky, závin... Četl i počítal jsem rád už v předškolním věku a cvičil se mimo jiné na jídelních lístcích. Jídla jsem v obou restauracích znal brzy nazpaměť, nonšalantně odmítal jídelničky a k pobavení rodičů i číšníků si suverénně objednával bez nich. Tátovi jsem na konci oběda spočetl z hlavy účet, protože jsem si pamatoval i všechny ceny.

Nebojácnost a gastronomickou zběhlost jsem podporoval i u svých dětí. O čtyřicet let později jsme vešli s šestiletým Samuelem do naší oblíbené čínské restaurace Hainanese Buffet v Golders Green a byli zvědaví, co bude připraveno na ohřívání pultech, kde jsme si mohli za paušální cenu brát, co se nám zachtělo. Chodívali jsme tam pokud možno jako první, aby jídlo bylo co nejčerstvější. Tenkrát jsme ještě zastihli personál obědvající těsně před poledním otevřením. Zatímco výběr pro hosty nám ten den moc nekonvenoval, zaměstnanci měli na mísách uprostřed stolu přesně to, co jsme měli rádi.

„Tak vy si tu jíte Won-Ton, Har Kau, Char Siu Cheung Fun, Siu Mai a Ho Fun – a nám dnes nic takového nenabízíte,“ konstatoval smutně šestiletý Samuel, dobře znalý čínských jmen pokrmů. Kuchaři a číšníci se vzápětí po počátečním šoku mohutně rozřehali, jeden z nich vzal mísu a naplnil nám ji vším, co měli sami na stole. Tak je to pobavilo, že nám jako pravidelným hostům tenkrát ani nic neúčtovali.

Jestli jsem něco mohl v pokročilejším dětství jíst bez obav a s potěšením, tak to byly snad všechny nepikantní chody v jediné čínské restauraci v Praze ve Vodičkově ulici, kam jsme od jejího otevření v roce 1958 chodili i dvakrát týdně. Jedním z šéfkuchařů byl totiž bývalý herecký elév z Burianovy herecké školy, který hrával s mými rodiči a znal mě od narození. Skoro dvoumetrový Štěpán pokaždé přišel celý v bílém s vysokou čepicí na hlavě k našemu stolu, vzal mě za ruku a přes celou restauraci vedl do kuchyně, kam nikdo nesměl. Restauraci navštěvovala veškerá pražská honorace a já si připadal jako král. V kuchyni jsem se směl dívat, jak opravdový Číňan krájí maso a zeleninu, mohl jsem to sám zkusit, chvíli držet pánev a smažit, dostal jsem vždy pražené oříšky i mandle a časem mě všichni v kuchyni vítali jako vlastního. Být štamgastem kdekoliv a kdykoliv je nesporně hřejivý pocit, ale v unikátní „Číně“ v Praze to v padesátých a šedesátých letech znamenalo pro malého kluka hodně, a dvojmo, když mi konečně něco chutnalo. Když jsme o téměř dvacet let později měli svatební hostinu, byla právě tam.



Nechutenství mě pronásledovalo do osmnácti let, kdy jsem za nesnadného života v Americe najednou poznal hlad a s ním konečně i chuť k jídlu. Ne že bych do té doby neměl leccos rád, a vedle čínské kuchyně a dortů to byly především kaviár a chatka. V dnešní době to může znít až zvrhle, ale v padesátých letech byly zcela neúměrně levné: konzerva chatky stávala tři koruny padesát, později o dvě více, červeného kaviáru patnáct a černého třicet korun. Dnes se prodávají za více než stonásobné ceny.

I další ruská jídla jsem jidával rád jak u svých ruských příbuzných, tak i v ruských restauracích v Praze, ať už to byly *bif stróóoganof*, *boršč*, *piróóóg*, *piražkíí* či *varjéénje*, těžká marmeláda do čaje, kterou jsem rád hltal i bez něj. Přese všechno bratrství se SSSR bylo v padesátých a šedesátých letech sovětských restaurací v Praze minimum. S rodiči jsme v padesátých letech chodívali do restaurace hotelu Splendid v Ovinecké ulici na Letné. Měla svou zvláštní atmosféru: na jedné straně jsem býval pyšný, že tam tak trochu patřím, ale hrdost mě valem opouštěla kvůli neochotě personálu, který jako by se snad vycvičil v Sovětském svazu, kde – jak jsem později osobně zjistil – byla neochota obsluhy dovedena k naprosté dokonalosti. Ale vařili dobře a alespoň gastronomicky jsem býval ve Splendidu „doma“. V šedesátých letech jsem už chodíval sám do samoobslužné restaurace Moskva Na Příkopě, povětšinou na kombinaci pirožků a atypických bavorských vdolečků se šlehačkou. Cestou okolo jsem si také dával ve stánku na ulici specifickou ruskou zmrzlinu v oplatkách, *maroženoje*. Do velmi oficiální Berjozky naproti Stavovskému divadlu, otevřené v roce 1971, už žádný slušný člověk po invazi ani nepáchnul.

---

## PROSNÍDANÉ DENNÍ DIETY

Když mě v svých čtrnácti letech vzal táta poprvé s sebou na karlovarský filmový festival, dělili jsme se o jeho pětapadesátikorunové denní diety. Při jedné snídani chvátal dělat interview s režisérem Františkem Vlácilem sedícím o pár stolů dál a nechal mě objednat si, cokoliv sním. Celý rozzářený jsem za ním po konci rozhovoru spěchal pochlubit se, že jsem dokázal prosnídat celodenní diety. Zatímco se můj laskavý tatínek šťastně usmál, režisér Vlácil logicky očekával, že se budu spíše kát, a reagoval s menším pochopením, natož entuziasmem. Přišlo mi to líto, a tak moje zvědavá otázka, kterou jsem mu v duchu tolikrát kladl, když jsem se díval na jeho filmy, byla v tu chvíli téměř obrana útokem:

„Smím se vás zeptat, proč máte ve svých filmech tolik naturalismů?“

„Ale to se přece nemůžeš pana režiséra takhle ptát hned po ránu,“ pokusil se honem můj vyděšený tatínek vše zvrátit v legraci.

„Ještě štěstí, že otázky dnes nekladl váš syn,“ uzavřel František Vlácil, aniž by odpověděl.

## KANDOVANÉ OVOCE A NORODOM SIHANUK S ŽENOU A SYNEM

---

Táta se snažil obohatit i náš domácí jídelníček exotickými novinkami, které buď kupoval, nebo vozil či přinášel ze svých nejrůznějších cest a akcí. Dodnes nezapomenutelné je kandované ovoce, v polovině padesátých let naprosto novum, kterého sice odněkud přivezl kvantum, ale za chvíli bylo v nás. Ne nadlouho. Záhy nám z něj bylo všem strašně zle a boj o záchod byl největší v dějinách naší rodiny. Od té doby už jsme byli opatrnější a některé výjimečnosti dlouze a pečlivě opatrovali, než jsme se do nich pustili.

Táta byl jako novinář zván na celou řadu nejrůznějších akcí a recepcí a tu a tam něco přinesl domů, ať už to byla oficiální pozornost na rozloučenou, nebo nějaká maličkost, kterou raději nesnědl, aby ji mohl dát mně.

Z jedné recepce na kambodžské ambasádě se na podzim v roce 1959 vrátil s třemi velkými čokoládovými figurkami zpodobňujícími Norodoma Sihanuka s ženou a synem. Byly monumentální svou velikostí a nezapomenutelné pestrobarevným staniolem. Patřily k oslavám králových narozenin 31. října, ale my se je rozhodli sníst až o Vánocích, i když jako vánoční ozdoby byly velikostí a váhou nepoužitelné.

Na vánoční večeri dostaly figurky, nebo spíše figury, své prominentní místo na stole a začali jsme se dohadovat, kdo sní koho. Pokoušel jsem se rodiče přesvědčit, abychom si spravedlivě rozdělili různé části těla různých osob, ale táta nakonec dostal krále Sihanuka, máma královnu a já prince, dost možná právě onoho později studujícího v Praze.

Vybalily se dárky, otevřelo „šampaňské“ a slavnostně pokročilo k zlatému bodu večera. Už týdný jsme debatovali o tom, že figurky svou tíhou musí být z ryzí čokolády a nemohou být duté. Ani jsme nedutali, když jsme rozbalovali první, a to privilegium bylo moje.

„Vypadá žlutá,“ vyjádřil jsem obavu, jakmile jsem odhalil žlutou hlavu. „Neměli jsme čekat do Vánoc...“ „Ještě k tomu smrdí,“ dodal jsem za chvíli, když jsem, byť nechtěně, zapojil další poznávací ústrojí. „Vůbec není příjemná na dotyk,“ bylo třetí, tentokrát hmatatelné zjištění, když už jsem nedržel v ruce staniol, ale samotnou figurku. „Je jako z vosku...“

„Kdyby jen jako...“ posteskl si táta, když se na ni podíval zblízka: „Vždyť ta potvora je celá vosková!“

Z druhé už staniol trhal vztekle bez snahy uchovat ho nedotčený – a opět vosk! Poslední byla na řadě máma, která poznamenala, že pokud i její bude vosková, dáme je rovnou silně věřícím sousedům, aby měli na každý svátek jednu svíci.

Ach jaké zklamání a po chvíli o to větší hurore: i třetí byla vosková, ale žádná neměla knot!

„Teď, když jsme je rozbalili, tak už nejsou ani na dárek, ani na kšeft,“ konstatoval jsem smutně s odkazem k legendárnímu vtipu o prodávaném vagonu svíček bez knotu.

Nebyly k ničemu, jen k smíchu, a usmívám se té vzpomínce dodnes.

Někdy stačí málo.

---

## VELKÝ VOJEVŮDCE JÓSIF VISSARIONOVIČ STÁLÍN!

Usmívám se dnes naštěstí naprosté většině vzpomínek na své dětství a mládí a vážím si všeho, co mi přinesly. Od chvíle, kdy jsem byl seznámen se všemi rodinnými osudy, jsem oceňoval, že táta, jeho bratr i mamini rodiče přežili nepřežitelné, a v každém z nich zůstala nezdolná síla a láska k životu. Byl pro ně privilegiem a do mého života mnohá další privilegia vnašeli.

Prvním, časově i významem, bylo divadlo. Má nejranější vzpomínka byla a je úsměvná nejen pro mne samotného: ti, kdo ji zažili, se k ní periodicky vraceli ještě o více než půl století později.

E. F. Burian brával soubor na letní předsezonní soustředění do Písku. V srpnu 1953 jsme se tam jeli s tátou podívat za mámou. Pobývala ve čtyřlůžkovém pokoji internátu lesnické školy s Libuší Čechovou, Martou Kučirkovou a Stellou Zázvorkovou, které nám uvařily lečo a servírovaly ho ve velké prosklené jídelně, kde na zdi visel nepřehlédnutelný portrét vojáka s knírem.

„Velký vojevůdce Jósif Vissarionovič Stálin!“ zvolal jsem v duchu tehdejších patetických rozhlasových deklamací. Byl jsem hrdý, že jsem ho poznal a pamatoval si jeho celé, ne právě snadné jméno. Veškeré osazenstvo však propuklo v hysterický smích, během něhož do místnosti vstoupil voják z portrétu. Každý rázem ztichl a nikdo na jeho otázku, čemu se tak smějí, neodpovídal. Měl jsem pocit, že se všichni dívají na mne, a tak jsem ukázal na obraz a opakoval už mnohem váhavěji a přidušeněji:

„Velký vojevůdce Josif Vissarionovič Stalin...“

Bylo mi jasné, že něco nehraje, když Stalin už byl několik měsíců mrtvý, a přitom stál vedle mne. Naštěstí se k velké úlevě všech po chvíli sám mohutně rozesmál, podal mi ruku a představil se:

„Já jsem Burian a na tom obraze jsem to také já. A ty budeš Saša, vid?“

Divadlo se tenkrát jmenovalo Armádní umělecké a Burian při jeho zařazení pod armádu dostal hodnost a uniformu plukovníka, kterou k nepochopení mnohých skutečně nosil. Kdybych si ho spletl o pár let později, kdy už Stalinův kult pominul, byl by to asi větší problém, ale tehdy to prošlo hladce a všichni na to vzpomínali i po desetiletích.



*Josef Burian  
6. 11. 40. P. J. J. J.*

Doba to byla složitá, jak dokazuje příběh z tehdejšího improvizovaného večírku. Na jeho konci byly Stella Zázvorková s Libuší Čechovou coby „Písecké duo“ vyzvány kolegy, aby zazpívaly „hymnu písecké armády“, kterou každé ráno a odpoledne šťavnatě zpívali vojáci za pochodu kolem internátu. E. F. Burian seděl v zadu u okna, nevyjadřoval se a nebylo jasné, zda onen velmi specifický popěvek zná.

Jak Libuše Čechová dodnes vzpomíná, bylo to před její první divadelní sezonou a neměla ani trochu pocit, že je to píseň pro ženy. Došla ale k závěru, že se od ní očekává spíš odvaha a pohotovost, a tak se se Stellou pustily do prvních dvou standardních slok a třetí *písecké*:

*Když jsi chtěla pannou zůstat,  
tak jsi měla husy pást!  
Neměla jsi za vojáky  
do kasáren chodívat!  
Já za nima nechodila,  
oni mě tam tahali!  
A pak se mnou na kavalci  
různý věci dělali.  
Z toho plyne poučení,  
jež zná každý moloděc:  
když tě stihne pokušení –  
čepelem tu zrádnou věc!*

Stella doprovázela zpěv a klíčový verš o žádoucí amputaci údu tak výmluvným gestem, že celé publikum reagovalo hurónským smíchem, jen E. F. Burian vyskočil z přízemního okna do zahrady. Zřejmě píseň známou jako *Husopaska* znal: řadí se mezi sprostonárodní a další sloka je rozhodně více sprostá než národní a zde nepublikovatelná. Byť k jejímu zpěvu nikdy nedošlo, Jaroslav Novák, divadelní zástupce pro věci politické, usoudil, že E. F. Burian musel být mimořádně pohoršený, když prchal oknem. Prosadil, aby Libuše dostala hned druhý den podmíněčnou výpověď a Stella stranickou důtku.

Někdy stačilo málo.



Mé další komické extempore o čtyři měsíce později bylo naštěstí zcela nevinné, ale „odbouralo“ všechny herce na scéně Paláce u Hybernů, kde ve velkém sálu narvaném dětmi hráli vánoční představení. Účinkující byli převlečeni za zvířata a v jakémsi alegorickém chorovodu se drželi za ruce a za veselého zpěvu hopsali dokola. Má krásná máma měla sice perfektní kostým kozy, jen nebyla vůbec k poznání, a tak jsem cítil potřebu uprostřed publika vstát a ze všech sil jsem zakřičel:

„Ta koza, to je moje máma!“

Herci se váleli smíchy po zemi a scénu nedohráli.

Svou hrdost na mámino herectví a snahu o patřičnou pozornost publika jsem opět poněkud přehnal ve svých deseti, když jsem se vyšplhal na osvětlovací rampu na kraji jeviště a otočil všechny reflektory na mámu. Naneštěstí právě mlčela, zatímco zbytek herců se ozýval ze tmy. Hlavní osvětlovač Mirek Frída seděl ve své kabině vzadu nad balkonem a nemohl uvěřit svým očím. Trvalo snad pět minut, než stačil oběhnout divadlo a vyšplhat se na portál za mnou. Měl mámu i mě moc rád, a nevím, zda byl tak rozčilený, nebo měl o mne mezi kabely vysokého napětí a vařícími reflektory strach, ale každopádně mi před přetočením světél stačil vlepit pohlavek. Co nejrychleji jsem sešplhal dolů a zůstal pak schovaný v šatně. Mámě to moc směšné nepřišlo a po představení jsme raději spěchali domů, kde za pár minut klepal na dveře slzící Mirek Frída s lahví sektu pro rodiče a bonboniérou pro mě. Naši i já jsme ho museli utěšovat, že už o pohlavku ani nevím, ale pocitu, že se má omlouvat on a ne já, jsme ho nezbavili.

O patnáct let později jsem nastoupil jako dramaturg do Československého souboru písní a tanců, a když jsem poprvé vešel do prostor souboru na Pohořelci, stál proti mně celý rozesmátý Mirek Frída s bonboniérou v ruce: zatímco já neměl ponětí, že tam pracuje, Mirek už o mně věděl. Druhý den jsem naopak já přinesl láhev sektu, abychom závěr scény z mého dětství zopakovali co nejdříve.

Burianovo divadlo sídlilo naproti obchodnímu domu Bílá labuť, Na Poříčí 26, v rozsáhlé funkcionalistické přístavbě rohové Legiobanky z konce třicátých let. Jmenovalo se dle kalendářního roku druhé části každé divadelní sezony, od D<sup>34</sup> až po – s válečnou přestávkou – D<sup>51</sup>, kdy se stalo do roku 1955 Armádním uměleckým divadlem. Poté se jeho jméno ustálilo na původním D<sup>34</sup>.

Vcházelo se do něj mohutnými skleněnými dveřmi uprostřed dlouhé pasáže, za kterými byl o deset metrů dál úzký služební vchod, před nímž na fotografii postává čtveřice. Dodnes bych k němu dokázal dojít poslepu podél dřívější restaurace U Rozvařilů, dnes kavárny Starbucks, otevřít těžké dveře, projít kolem vrátnice a pánských šaten nalevo a maskérny a dámské šatny napravo ke schodům vedoucím dolů do spletitých zákulisních prostor.



*Divadelní pasáž. Foto Karel Meister.*

Hned ve vrátnici visel do očí bijící „ferman“, týdenní přehled zkoušek a představení. Bydleli jsme pár set metrů od divadla, doslova za rohem, ale to mámě nebránilo každé ráno do vrátnice telefonovat, aby si ferman ověřila a neprošvihla zkoušku nebo představení. Z řady vrátných si nejvíce pamatuji postarší Lídu Engellovou, už jen proto, že máma končila většinu hovorů vděčným:

„Vy jste hotový anděl!“

„Hmm, já vím,“ odpovídala paní Engellová, jistě znalá českého překladu svého jména a možná i drobně iritovaná máminými každodenními telefony.

Ve vrátnici také visivalo „obsazení“, rozdělení rolí v příštím představení. Býval jsem s mámou doma rád, ale přesto vždy doufal, že dostane roli a budu s ní trávit zkoušky, někdy i představení v mnohem záživnějším divadle. Těšil jsem se absolutně na všechno a na každého: na herce, vlásenkáře, rekvizitáře, bufetáře, osvětlovače, kulisáky, uvaděčky, elektrikáře, inspicienty, vrátné, hasiče, šatnářky a nepamatuji, že by na mne nebyl někdo milý. Napomáhala tomu mámina zbytečná a ostentativní přísnost, kterou si nenechala nikým vymluvit, přestože jsem, myslím, býval poslušné a hodné dítě. Tolikrát mi vypravovala, jak striktní byli její rodiče a jak ji otec trestal za sebemenší maličkosti, a tím spíš jsem nechápal, proč nedokáže při vši své lásce překonat svou demonstrační strohost vůči mně. Necháпали to ani jiní, a o to na mne bývali hodnější.

Když máma neměla divadelní zkoušku, tak se každé ráno čtyřicet minut líčila pro běžný život. Bral jsem to jako neuvěřitelnou ztrátu času, přišla mi stejně krásná nenalícená, ne-li ještě krásnější, a sliboval jsem si, že si jednou vyberu partnerku, která se líčit nebude. Když došlo na zamilování, bylo po jakýchkoliv nárocích kromě přání opěťované lásky.

V divadle se máma líčila docela jinak, někdy více, jindy méně, podle rolí. Divadlo bylo od nás doslova pár minut a máma se tak mohla po představeních vracet neodlícená, aby byla co nejrychleji doma. To od ní sice bylo hezké, ale já s ní nejraději pobýval v dámské šatně, jedné skupinové místnosti plné stolků a zrcadel, kde kam oči padly, tam se líčily a převlékaly herečky. Braly mě od raného dětství, jako bych tam patřil, a při té příležitosti jim mohl pomáhat zapínat kostýmy a zavazovat boty. V slavném autobiografickém filmu Boba Fosseho *All That Jazz* je komická scéna, kdy patnáctiletý tanečník v podobném prostředí, byť nesrovnatelně provokativnější situaci, nezvládne potlačit své vzrušení. Podobného rizika mě v třinácti letech ušetřila herecká hvězda Slávka Budínová, která docela trefně usoudila, že do dámské šatny už nepatřím. Opravdu líto mi to bylo za dalších pár let, když získala angažmá nádherná Consuela Morávková: zatímco většina máminých kolegyně byla ve věku mých tet a tu a tam pratet, Consuela byla jen o šest let starší a žádné mateřské city vůči mně nechovala. Já bych býval stál o jiné, ale ve svých patnácti každopádně marně.

Neumím si představit kouzelnější prostředí pro malého kluka než divadlo. Oslnily mě sice také cirkus Humberto, pražské Varieté a matějská pouť, když o nich táta dělal reportáže a bral mě s sebou, ale jako způsob života jsem si je představit nedovedl.

Ona kombinace reálného a nereálného, kde se všichni snažili vytvářet dokonalé iluze různých světů, aby se do nich během představení přeneslo publikum, neměla obdoby. Dopoledne při zkoušce *Žebrácké opery* to bylo podsvětí, večer při představení *Bílých nocí* babiččin romantický Pítěr, Petrohrad. Ještě více mě fascinovalo, jak si se mnou herci v zákulisí šeptem povídali o běžném životě až do momentu, kdy vyšli na scénu, vmžiku se převtěli a přestali být sami sebou. V jednom okamžiku to byli moji laskaví strýčkové a tety, v druhém Krysař, Oněgin, Švejk, Manon nebo třeba Adina v Donizettiho opeře *Nápoj lásky*, která ještě ke všemu přešla z konverzace do zpěvu.

Už jen vejít do divadla jako divák je okouzující, ale být za scénou i na ní a pozorovat, jak se kouzlo rodí, dozrává a předvádí, je nesrovnatelné privilegium. Jak jsem byl fascinovaný i pyšný, když jsem mohl před začátkem představení pozorovat dírkou v oponě nic netušící diváky v sále. Při zkouškách jsem směl brouzdat od vlásenkářů ke kostymérům, od rekvizitářů do bufetu, kde se herci chovali, jako by ani nebyli v divadle, a přitom byli nalíčení a v kostýmech, od osvětlovačů a zvukařů s ohromnými pulty do klubovny s nevelkou televizí, kde posedával, kdo mohl, a jiní se tam alespoň míhali, obzvláště při sportovních přenosech. Během představení jsem směl vcházet zadními dveřmi do hlediště v přízemí i na balkoně a sednout si, kamkoliv se mi zachtělo, včetně do ředitelské lóže – v dětství jsem si jako ředitel málem i připadal, a dodnes je mi, přiznám se, koncept kupování lístků do divadel a na koncerty cizí.

Odmalička mě přitahovaly profese, kde byl jeden člověk s to ani ne tak vládnout desítkám a někdy i stovkám lidí, ale inspirovat je a skloubit práci všech k něčemu unikátnějšímu než jen k nacvičenému repetitivnímu výkonu. Dirigent, divadelní a filmový režisér pro mne znamenali více než generálové, kteří museli být uniformně, hluše a slepě následováni vojáky. Při divadelních zkouškách seděli režiséři se svými asistenty uprostřed vyliďněného a jako noc černého hlediště, odkud řídili celý tak pestrý podzemní divadelní svět. Za stolkem se dvěma lampičkami je vůbec nebylo vidět, ale přesto byly jejich

instrukce respektovány, herci mluvili a pohybovali se někdy do těch nejméně nuancí dle pokynů „režži“, někdy improvizovaných, jindy detailně připravených. Burian byl totálním vládcem, hráli podle něj nejen herci, ale také hudebníci, míhali se kolem něj dramaturg, sekretářka, ekonom, scénograf, kostymérka, hlavní osvětlovač, snad opravdu každý, jako včely kolem své královny.

Režiséři mi v hledišti utopeném ve tmě připadali jako mocné šedé eminence, i když někteří chodívali na scénu předehrávat a aranžovat herce. Filmoví režiséři byli mnohem prominentnější, navíc uprostřed ohromného pracovního týmu a technologie, kde jak různé profese, tak i efekty mohly být pro finální dílo klíčové. Dirigenti pak byli už naprostým centrem pozornosti a koncerty se bez nich nemohly odehrát. V úvahách, čím bych byl jednou nejraději, mi imponovalo, že divadelní režiséři svou, z mého pohledu nejméně náročnou práci skončili, a jejich představení žila dál bez nich, často dlouhé roky.

V divadle také dostávali herci více prostoru k improvizaci a zkoušky i představení se od sebe výrazně lišily. Někdy člověku utkví v paměti drobnosti, jako když Jiří Holý a Josef Langmiller, velcí přátelé, spolu hráli ve scéně, při které pil každý sklenku vína – až na to, že to vždy byla limonáda. Ale jednou se Pepíček Langmiller napil a s potěšením shledal, že je to opravdu víno. V náhle mnohem delším monologu si to vychutnával a pomalu zjišťoval, že na dně sklenice je špatně čitelná, ale čím více upíjel, tím zřetelnější cedulka.

„Plivnul jsem ti do toho!“ dočetl se konečně, když skleničku dopil. V zákulisí se všichni váleli smíchy, zvláště když Josef Langmiller (vlevo dole) metal na Jiřího Holého (vpravo dole, uprostřed Božena Böhmová) očima blesky.



Máma nosila každou hru domů, aby se svůj part naučila nazpaměť, a někdy jsem si je četl a zkoušel si představit, jak bych je asi pojal já jako herec nebo režisér.

V divadle byly i jiné profese, které jsem obdivoval. Sedával jsem jako příkovaný u manželů Kurelových v jejich místnůstce vedle šaten hereček a herců, které líčili a nasazovali jim paruky. Jindřiška Kurelová byla velmi pohledná, suverénní a až pohrdavě reagovala na nejrůznější komplimenty šeptané herci. Pochybuji, že kdy našli kuráz k jakýmkoliv dalším návrhům. Její manžel Rudolf naopak rád skládal herečkám poklony a jako kluk jsem se podíval, že to Jindřiška ignorovala a obracela pohled jinam: co oči nevidí, srdce nebolí. Chodívali jsme k nim na návštěvy do jejich luxusního bytu na Jánském vršku, kde měli i svou fascinující vlásenkářskou dílnu. V soukromí to býval velmi pozorný a něžný pár a patřili k mým oblíbeným návštěvám u nás doma, kdy rodiče odcházeli po večeri trochu nepochopitelně mýt nádobí do koupelny a nechávali mě samotného s hosty, abych je bavil.

Nezůstalo jen u vzájemných návštěv. Jednou nás manželé Kurelovi vzali na unikátní návštěvu ke svým přátelům na konci Celetné ulice u Staroměstského náměstí. Byli to také divadelníci, měli dceru v mém věku, a hlavně, jak se ukázalo, pohled z bytu jako žádný jiný v celé Praze: okno vedoucí přímo do lodi Týnského chrámu.

Bylo mi osm let, a tak se snad mohu bezbolestně přiznat, že když jsem se už tak s očima navrch hlavy dozvěděl, že to bývalo oblíbené místo „kavky“, domníval jsem se, že předchozí nájemníci měli doma ochočeného ptáka, který u okna sedával. Smysl mi to nedávalo, až mi cestou domů táta s úsměvem vysvětlil, že tím mysleli spisovatele Franze Kafku, o jehož existenci jsem tehdy nic netušil.

Byt měl jedinečnou atmosféru, ale bylo v něm něco ponurého. O řadu let později, když jsem jako první Kafkovu knihu četl jeho *Povídky* s pro mne tehdy až zruďnou *V kárném táboře*, chtěl jsem se do bytu v domě U Tří králů vrátit, snad abych pochopil, jak někdo, kdo měl k dispozici tak krásný a posvátný pohled, mohl napsat něco tak temného a krutého. K mému šoku mi to museli Kurelovi smutně odmítnout: jejich známá tam spáchala sebevraždu a už tam žili jiní nájemníci.

Vztah s Kurelovými se výrazně, nebo spíš svérázně narušil po rozvodu našich v březnu 1972. Divadla bývala dost promiskuitní a moje maminka se tam v tomto směru vůbec nehodila. To mnohým nebránilo, aby svádění cvičně nezkoušeli, a když máma osaměla, dodalo to pár jedincům nový vítr, ne-li víchr do plachet.

Záhy po rozvodu jela s divadlem na zájezd a její kolega, herec Ferdinand Krůta, do ní celou cestu v autobuse hučel, že teď už je přece pánem, nebo přesněji paní svého osudu, ta její zdrženlivost je naprostý nesmysl a škodí tím jen sama sobě. O dvě řady vpředu se na mámu celou cestu šibalsky usmíval Rudla Kurel, který si vedle ní nedokázal včas sednout, a tak čekal na svou příležitost. Když přijeli do hotelu, vyvinul Ferda na mámu tak soustředěný nápor, až mu rezignovaně řekla:

„Dobře, asi máš pravdu, dej mi číslo pokoje, připrav třeba láhev sektu a po představení za tebou přijdu.“

Jakmile Ferda dosáhl svého a uvolnil působiště, přitočil se k mámě Rudla s podobnými argumenty. Máma i jeho trpělivě vyslechla, občas kývla hlavou, a nakonec ho instruovala trochu jinak:

„Dobře, asi máš pravdu, víš co, tak vezmi třeba láhev sektu a přijď za mnou na pokoj.“

Až na to, že Rudlovi dala ne své, ale Ferdovo číslo pokoje... Mámu pak už nejen neobtěžovali, ale léta s ní nepromluvili ani jediné slovo.

Když jsem po pár desetiletích zorganizoval máminu narozeninovou oslavu a oba pozval, přišli bez váhání a přede všemi pak k velkému haló bez bázně a hany popisovali, jaké to bylo, když se v pokoji, kde byl Ferda náležitě připravený s lahví sektu v ruce, ozvalo zaklepání a za dveřmi stál namísto mámy Rudla třímající stejnou Bohemku. Máma tím mimochodem odbourala všechny ostatní divadelní nápady a velmi stoupla i v mých očích: její nápad a pohotovost mi přišly opravdu originální.

Rudolf Kurel byl ve své branži naprostým mistrem, napsal celou řadu knih, příruček a učebnic, z nichž například *Vlásenkářství a maskérství* z roku 1983 je dodnes biblí studentů obou profesí. Z Burianova divadla přešel jako maskér do Národního, kde jsem se s ním po sametové revoluci ještě dlouhá léta vídal, nemluvě o pravidelných oslavách máminých narozenin, kam chodívali s Jindřiškou oba. Jindřiška si do poslední oslavy, které se dožila, udržela svou krásu a její dřívější suverenitu a ženskou provokativnost nahradila líbezná noblesa.

Herci se, když to nebylo složité, líčili a v každém případě odličovali sami a při tom si se mnou povídali. Chodíval jsem od jednoho k druhému, někteří pro mne mívali v šuplíku něco pro potěšení, a když čekali déle na svůj výstup, si se mnou tu a tam hrávali hry. Všichni pak sestupovali po úzkém schodišti o patro níže, kde byla jedna z klíčových postav divadla, garderobiér Josef Lanc. Kolem jeho krejčovny na konci schodiště musel projít každý a mnozí si u něj dávali kafe, čaj a sladkosti, které neoficiálně servíroval a účtoval. Dokázal se všemi výborně vyjít a téměř nikomu nevadilo, že byl v divadle předsedou ROH a jedním z aktivních straníků. Hrál to, jak se říká, na všechny strany, a to i ve svém intimním životě: byl sice ženatý, ale inklinoval ke stejnému pohlaví.

I on bydlel sotva sto metrů od divadla a s mámou chodívali na procházky nejen po desítky let, kdy byli spolu zaměstnaní, ale až téměř do konce svých životů. Choval se k ní vždy opravdu hezky, pozorně a v hospůdkách na okraji Prahy také velkoryse.

V domě, kde žil, byla „Vaňhova“ rybárna, kam jsem tak rád chodíval na filé s mimořádně dobrými smaženými hranolkami. Bydlela tam i babiččina blízká přítelkyně ještě z jejího dětství v Petrohradu, Věra Ballingová. Mám ji spojenou jak s babičkou, tak s divadlem, protože jsem k ní povinně chodíval při představeních, kdy byla máma víc na scéně než v zákulisí a chtěla mít klid, že nepobíhám kdoví kde po divadle. Věře jsem jako všem říkal „teto“, byť mi vzhledem i striktním chováním připomínala spíš Babu Jagu. Byla mohutná, chodila celá v černém, ale zato se mocně malovala a své masivní rty měla rudé jako zobák neonové bílé labutě točící se nad nedalekým stejnojmenným obchodním domem. Její rty mám ještě spojené se snad prvním filmem, který jsem kdy viděl, s *Miláčkem slonů* z roku 1937. Vlastně to ani nebyl film, jen série diapozitivů promítaných na zeď ze staříckého bakelitového diaprojektoru. Tetička zatáhla těžké černé závěsy a já se v naprosté tmě odebral s chlapeckým indickým hrdinou do exotického světa, kde kolem mne mezi kouzelnými filmovými snímky kroužily rudé rty a tu a tam mě překvapivě něžně políbily, docela jako v černém divadle.

*Karel Zitta, partner mé babičky, udělal několik mých fotografií na skle. I ty babička nadšeně kolorovala, ale do statečného Miláčka slonů mám stejně daleko.*